

İLKÖĞRETİM TÜRKÇE VE MATEMATİK DERS KİTAPLARINI GENEL DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Çetin Semerci

Öz

Araştırmanın amacı, “İlköğretim Türkçe ve Matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği” geliştirmektir. Araştırmada, survey yöntemi kullanılmıştır. Ölçek, Elazığ ilinde bulunan 52 ilköğretim okulunda 74 sınıf öğretmenine toplam 231 ölçek formu doldurtularak uygulanmıştır. Ölçeğin KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri 0.716, Bartlett testi 2953.286 ve Cronbach alpha 0.83 bulunmuştur. Geliştirilen ölçekte, toplam 25 madde yer almıştır.

Anahtar Sözcükler

İlköğretim, ders kitapları, değerlendirme.

A Scale for General Evaluation of Turkish and Mathematics Textbooks about Elementary Education

Abstract

The aim of this paper is to develop “a scale for general evaluation of Turkish and mathematics textbooks about elementary education”. In research, survey method was used. The scale was applied to 231 scale forms to 74 classroom teacher in the 52 elementary educations in Elazığ. The KMO (Keiser-Meyer-Olkin) value of scale is 0.716, Bartlett test value is 2953.286 and Cronbach alpha is 0.73. There are total 25 items that is in the developed scale that called “a scale for general evaluation of Turkish and Mathematics textbooks about elementary education”.

Key Words: Elementary education, textbooks, evaluation.

Giriş

Ders kitabı, eğitim-öğretim açısından, kullanılma kolaylığı olan, her öğrencinin ulaşabildiği, bilgilerin dolaysız olarak verildiği, sürekli kullanılabilen, her an başvurulabilen ve sözel öğretimin boşluklarını doldurabilen önemli araçlarından birisidir. İyi hazırlanmış bir ders kitabı, hem öğretmenlere hem de öğrencilere büyük yarar sağlamanın yanında eğitim ve öğrenme etkinliklerinde kılavuzluk eder.

Problem

Ders kitabı, ilk defa Eski Mısır’da Milattan Önce (M.Ö.) 4000 yıllarında papirus rulesi üzerine yazılıp çizilmiş matematik, tıp ve düzlem geometri ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır (Kaya, 2002, 88; Tekişik, 1986, 1). Ders kitabı, “bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan veya seçilen bir kitaptır”. Benzer bir anlamda, “ Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak önerilen bir kitaptır” (Oğuzkan, 1993, 83). Ders kitabı sınanmış, doğruluğu kanıtlanmış bilgileri kapsamaktadır (Kula, 1988, 98). Görüldüğü gibi, ders kitapları öğretim sırasında, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkilemektedir.

Ders kitabı, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde her zaman önemli bir eğitim aracı olmuştur. Örneğin, Japonlardan bazıları, ders kitaplarını bir toprak parçası kadar değerli bulmuşlardır. Önceleri Japon öğretmenler, okulda derste iken deprem olduğunda, kurtarılması gereken öncelikler arasında kitapları da belirtmişlerdir. Günümüzde ise Japonlar, ders kitaplarını öğretim için temel kaynak olarak göstermektedirler. Tıpkı Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi. Amerika Birleşik Devletlerinde ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Shannon’un yaptığı bir araştırmaya göre, öğrenciler sınıfta zamanlarının yaklaşık

yüzde 80'ini ders kitapları ve ders kitaplarıyla ilgili etkinliklere harcamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de de ders kitapları, temel bir bilgi kaynağı olup derslerde en çok kullanılan materyallerden birisidir (Kılıç ve Seven, 2002, 26; Kaya, 2002, 92-93; Tertemiz ve Diğerleri, 2001, 1). Ders kitaplarındaki etkinlikler takip edildiğinde, bu kitapların ne derece etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ders kitaplarının özellikle, ilköğretimde önemi daha da büyüktür. İlköğretim, okumayı sevdirmeye ve iyi okuma alışkanlığı kazandırmada bir başlangıç dönemidir. Bu nedenle ilköğretim çağındaki çocuklar için yazılacak ve basılacak kitapların niteliği ön plana çıkmaktadır (Kılıç, Atasoy ve Diğerleri, 2001). Bu bağlamda ders kitabı, öğretme-öğrenme sürecinin vazgeçilmez görsel ve en çok kullanılan araçlarıdır (Demirel, 1999: 51-52; Binbaşıoğlu, 1995, 6). Diğer taraftan öğrenciler, ön hazırlık olarak, ders kitaplarını okuyup sınıfa geldiklerinde derse daha aktif katılabilirler.

Görüldüğü gibi ders kitapları, ülkelerin vazgeçilemez bir kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda daha kaliteli kitaplara doğru bir yönelim sağlanmalıdır. Bu bağlamda araştırmada, "İlköğretim Türkçe ve matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği" geliştirilerek ders kitaplarının daha iyi ölçülmesi ve değerlendirilmesi yönünde katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Yöntem

Araştırmada, survey yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kapsamında, ders kitaplarının genel olarak değerlendirilebilmesi için ölçüt olabilecek maddeler oluşturulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Elazığ ili ilköğretim okullarıdır. Merkezde, toplam 69 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini olarak, Elazığ ilinde bulunan ilköğretim okullarından 52'sine ulaşılarak 74 sınıf öğretmenine toplam 231 ölçek formu uygulanmıştır. Ölçek, gönüllü öğretmenlerin yardımıyla geliştirilmeye çalışılmıştır. Ölçek, ilköğretim okullarında öğretmen sayıları göz önüne alınarak dağıtılmıştır.

Örneklem dağılımı Tablo 1 ve 2'de verilmiştir.

Tablo 1. İlköğretim Okulu Sayısına Göre Bir Dağılım

İlköğretim okulu sayısı	Bu ilköğretim okullarına göre uygulama yapılan sınıf öğretmeni sayısı	Uygulama yapılan toplam öğretmen sayısı	Her okula gönderilen ölçek formu sayısı
22	2	44	10
30	1	30	5
Top.	52	-	-

Tablo 2. Doldurulan Ölçek Formuna Göre Bir Dağılım

Doldurulan ölçek formu sayısı	Öğretmen sayıları	Türkçe Dersi (Doldurulan form sayısı)	Matematik Dersi (Doldurulan form sayısı)	Toplam (Doldurulan form sayısı)
5	30	16	14	150
4	15	5	10	60
3	7	3	4	21
Top	52	24	28	231

Tablo 1 ve 2’de belirtildiği gibi, 22 ilköğretim okulunda ikişer öğretmene, 30 ilköğretim okulunda da birer öğretmene uygulama yapılmıştır. Öğretmenlerden, aynı ölçek sorularının 1., 2., 3., 4. ve 5. sınıf ders kitaplarından Türkçe ve Matematik ders kitaplarını göz önüne alınarak cevaplamaları istenmiştir. Diğer taraftan, öğretmenlerin bir kısmı, “o sınıfları daha okutmadık, yeterince bilgimiz yok” gerekçesiyle sadece ilk üç sınıf için (7 öğretmen) veya ilk dört sınıf için (15 öğretmen) formu doldurmuşlardır.

Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi

Öğrencilerin “İlköğretim ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği” adından da anlaşılacağı üzere öğrencilerin yararlandıkları ders kitaplarını ölçmeye dönük bir ölçektir.

Araştırmada, ölçek derecelemesi şu şekilde yapılmıştır: “1=kapsamıyor, 2=yetersiz, 3=az yeterli, 4=yeterli, 5=çok yeterli”dir. Araştırmada, ölçme aracı olarak geliştirilen ölçeğin genel olarak geliştirilmesi aşamaları şu şekildedir (Balci, 1995: 142-143; Karasar, 1995: 139-143):

1. Kapsamı (Madde Havuzu)
2. Uzman Görüşü
3. Ön Deneme
4. Faktör Analizi

Bu aşamalarla ilgili açıklayıcı bilgiler aşağıda verilmiştir:

1. Kapsamı (Madde Havuzu)

Bu aşamada öncelikle, “Ders kitapları” ile ilgili bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması ve daha önceki çalışmalarda kullanılmış anketler yardımıyla konuyla ilgili maddeler yazılmıştır. Havuzda 43 madde toplanmıştır.

2. Uzman Görüşü

Madde havuzundaki maddeler eğitim bilimci 5 öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuştur. Ayrıca, “Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi” dersini alan 42 lisans, “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” dersini alan 8 lisansüstü öğrencisinden bu maddeleri eleştirmeleri, maddelere ekleme ve çıkarma yapmaları istenmiştir. Maddelerin öncelikle kapsam geçerliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Öğretim üyelerinin ve ilgili öğrencilerin görüşleri doğrultusunda havuzdaki maddeler bir ön elemeden geçirilmiştir.

3. Ön deneme

“İlköğretim Türkçe ve matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği” başlangıçta 43 maddeden oluşmuş, ancak uzman görüşü, ilgili öğrenci dönütleri ve Elazığ’da bulunan Evren Paşa İlköğretim Okulu ve Cumhuriyet İlköğretim Okulu’nda görev yapan toplam 22 öğretmene pilot uygulama yapılmış ve tek boyutlu 36 maddelik bir havuz oluşturulmuştur.

4. Faktör Analizi

Uzman görüşleri ve ön denemelerden sonra ölçek gerçek gruba uygulanmıştır. Bu uygulama sonuçlarına göre faktör analizi yapılmış ve analiz sonucuna göre yapı geçerliği sağlanmış maddeler son ölçekte yer almıştır. Faktör analizinde özellikle KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerlerinin yüksek olmasına özen gösterilmiştir.

Birden fazla değişkene bağlı bir değişkeni açıklayarak katkı sağlayan bağımsız değişkenlerin sayısını ve bu bağımsız değişkenlerin faktör yüklerini

belirlemede kullanılan tekniğe “faktör analizi” denir. Bu analizin en önemli amaçlarından biri, değişkenler arasındaki bağımlılığın kökenini araştırmaktır. Bu analizlerde, tüm değişkenler arasındaki ilişkiler incelenir. Bu ilişkilere dayanılarak verilerin daha anlamlı ve özet olarak sunulması sağlanır (Balcı, 1995: 283; Turgut ve Baykul, 1992-1: 173).

Faktör analizi, başta sosyal bilimler olmak üzere pek çok alanda sıkça kullanılan çok değişkenli analiz tekniklerinden biridir. Faktör analizi, çok sayıda ilişkili orijinal değişkenden az sayıda ilişkisiz hipotetik değişken bulmayı amaçlamaktadır (Tatlıdil, 1992: 141). Faktör analizinin dört aşaması vardır (UYTES, 1995: 4; Tekin, 1977: 222; Büyüköztürk, 2002: 118-119).

- A. Bartlett Testi (Bartlett Test of Sphericity) hesaplanır. Bu test “korelasyon matrisi birim matrise eşittir” hipotezini test eder. Hipotezin reddedilmesi, değişkenler arasında bir korelasyonun olduğu anlamına gelir ve faktör analizinin değişkenlere uygulanabilirliği söz konusu olur.
- B. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerinin hesaplanması gerekir. Çünkü, KMO değerleri faktör analizinin iyi olup olmadığı hakkında bilgi verir. Küçük KMO değerleri, faktör analizi uygulamasının iyi bir fikir olmadığı sonucunu verir. Bir başka deyişle, iki değişken çifti arasındaki korelasyon diğer değişkenlerce açıklanamamaktadır. Bu değerler için aşağıdaki sınıflama getirilmiştir.

Tablo 3. KMO Değerleri İçin Bir Sınıflama

90-+	Çok iyi
80-89	İyi
70-79	Orta
60-69	Kötü
50-59	Çok kötü
- -59	Kabul edilemez

a. Verileri en uygun şekilde temsil edecek faktör sayısı, her faktör tarafından açıklanan toplam varyans yüzdesi ile belirlenir. Toplam varyans her değişkenin varyansının toplamıdır. Her faktör tarafından açıklanan toplam varyans öz değerleridir. Değişken varyansları bire eşit olduğundan, varyansı birden düşük olan faktörler göz önüne alınmaz. Kısaca modele alınacak faktör sayısı, öz değerleri (eigen) birden büyük olan faktörlerin sayısı kadardır.

b. Faktör analizinin son basamağı, faktör yüklerin hesaplamasıdır. Faktör yükleri en az 30 olmalıdır. Ölçek geliştirirken faktör yükü en az 35 ve üzeri kabul edilmiştir. Ölçek geliştirilirken maddelerin birbiriyle olan tutarlılıklarına da bakılmıştır.

Güvenirlilik Hesaplama Aşaması

Faktör analizi yapılarak son halini alan ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Bu güvenirlilik katsayısında, herhangi bir yanlışlığa meydan vermemek için tüm işlemler kontrollü bir biçimde ikişer defa yapılmıştır. Ayrıca güvenirlilik hesaplamalarında, uzman bir öğretim üyesine ham verilerle işlem yaptırılmış, sonuçlar aynı bulunmuştur.

Ölçeğin Analizi

“İlköğretim Türkçe ve matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği”yle ilköğretim ders kitaplarıyla ilgili bilgilerinin toplanması amaçlanmıştır. Ölçekteki tek boyutlu 36 madde faktör analizine girmiştir. Sonuçta, toplam 25 madde son ölçeğe alınmıştır. Bu maddelerin faktör yükleri Tablo 4’te verilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre, 11 madde elenmiştir. Ölçekte faktör yükleri 0.38-0.64 arasında değişmektedir.

Ayrıca, ölçeğin KMO değeri 0.716, Bartlett testi 2953.286 ve Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0.73 bulunmuştur. Bu sonuçlar, maddelerin faktör analizi için uygun olduğunu, yapı geçerliğinin sağlandığını ve güvenilir bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 4. İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeğinin Yapı Analizi

Maddeler	Faktör yükü	
*Kitabın kapağı dersin içeriğiyle uyumludur.	-	
*Kitabın sayfaları düzgündür, sayfalarda leke, delik, kir vb. yoktur.	-	
*Baskı hatası yoktur ve yazılar kağıdın arka yüzüne geçmemiştir.	-	
1. Dikiş ve ciltleme uygundur.	0.46	
2. Yazarın/yazarların aldığı eğitim kitabı yazmaya uygundur.	0.41	
*Baskı tarihi ve yeri belirtilmiştir.	-	
*Kitapta, ayın evinin adı ve adresi verilmiştir.	-	
*ISBN numarası vardır.	-	
3. İçindekiler kısmı ayrıntılıdır.	0.43	
4. Yazı stili kolay okunabilir ve sadedir.	0.42	
5. Farklı kaynaklardan yararlanılmıştır.	0.50	
6. Hedef-davranışlar öğrenci düzeyine uygundur.	0.42	
*İçerik somuttan soyuta, basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır.	-	
7. Öğrencilerin gelişim düzeylerine (bilişsel, sosyal, duyuşsal ve psiko-motor) uygundur	0.51	
8. Kitaptaki metinler öğrenme ilkelerine uygundur.	0.38	
9. Ünite veya konu başlarında hazırlık çalışmaları kısmı vardır	0.35	
10. Kitaptaki alıştırmalar yeterlidir.	0.69	
11. Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntı yoktur.	0.54	
12. Konuların bilimsel geçerliği vardır.	0.47	
13. İçerikte öğrenmeyi kolaylaştırıcı örnekler verilmektedir.	0.45	
14. İçerik, Atatürk ilke ve inkılapları ile tutarlıdır.	0.45	
15. Verilen örnekler güncellenmiştir.	0.41	
16. Resim, harita, grafik vb., gerekli yerlerde kullanılmıştır.	0.60	
*Cümleler gereğinden fazla uzun değildir.	-	
17. Metinlerde verilmek istenen mesaj açık ve anlaşılırdır.	0.59	
18. Bölümler arası sürekliliği sağlayıcı bağlantılara yer verilmiştir.	0.56	
*Kitap, öğrenciyi araştırmaya ve eleştirel düşünmeye yönlendirmektedir.	-	
19. Türkçe yazım kurallarına uygundur.	0.49	
20. Kitaptaki sorular öğrencilerin kendi kendilerini değerlendirmesine imkan tanımaktadır.	0.52	
21. Örnek soru ve alıştırmalar ezbere dönük değildir.	0.49	
*Soruların cevapları doğru olarak verilmiştir.	-	
22. Kitaptaki sorular ölçme ve değerlendirme özelliklerine uygun olarak hazırlanmıştır.	0.54	
23. Konular kapsamında seçmeli test türü sorular vardır.	0.40	
24. Kitap, özgün bir çalışma ürünüdür	0.44	
*Kitap, milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyicidir.	-	
25. Diğer ders kitaplarıyla koordinasyonu vardır.	0.64	
KMO= 0.716,	Bartlett testi= 2953.286,	Cronbach Alpha = 0.73

Sonuç

Ders kitapları, ülkelerin vazgeçilemez bir kaynağıdır. Bu nedenle, ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda daha kaliteli kitaplara doğru bir yönelim sağlanmalıdır. Bu bağlamda geliştirilen, “İlköğretim Türkçe ve matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği” ilgili ders kitaplarının daha iyi ölçülmesini sağlayacağı ve daha kaliteli kitapların çıkarılması yönünde katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Kaynakça

- BALCI, A. (1995), **Sosyal Bilimlerde Araştırma**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1995), **Okullarda Öğretim Sorunları**, Ankara: EĞİT- DER Yayınları V.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2002), **Veri Analizi El Kitabı**, Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- DEMİREL, Ö. (1999), **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- KARASAR, N. (1995), **Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar, İlkeler**, Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- KAYA, Z. (2002), **Uzaktan Eğitim**, Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- KILIÇ, A. S. Seven. (2002), **Konu Alanı Ders Kitabı İncelmesi**, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KILIÇ, Z, B. Atasay, N. Tertemiz. M. Seren, L. Ercan. (2001), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Fen Bilgisi 4-8, Ankara: Nobel Yayınevi.
- KULA, O.B. (1988), **Ders Kitabının Yapımında Gözetilen Bilim, Kuramsal ve Didaktik Çerçeve**, Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi 2, 1(2): 97-107.
- OĞUZKAN, F. (1993), **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Emel Matbaacılık.
- TATLIDİL, H. (1992), **Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi İstatistik Bölümü.
- TEKİŞİK, H.H. (1986), **Ders Kitabı Nedir, Seçimi Nasıl Olmalı?**, Çağdaş Eğitim, 11(110): 1-3.
- TEKİN, H. (1977), **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Ankara: Mars Matbaası.
- TERTEMİZ, N. L. Ercan. ve Y. Kayabaşı. (2001), **Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu** (Sosyal Bilgiler 4-8, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 4-8, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 4-8), Ankara: Nobel Yayınevi.
- TURGUT, M. F. ve Y. Baykul. (1992-1) **Ölçme Teknikleri**. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- UYTES (1995), **SPSS Bilgisayar Paket Kullanma Kursu Ders Notları** (Nisan 1995), (Uluslararası İleri Teknoloji Sistemleri), Elazığ: Ders Notu.